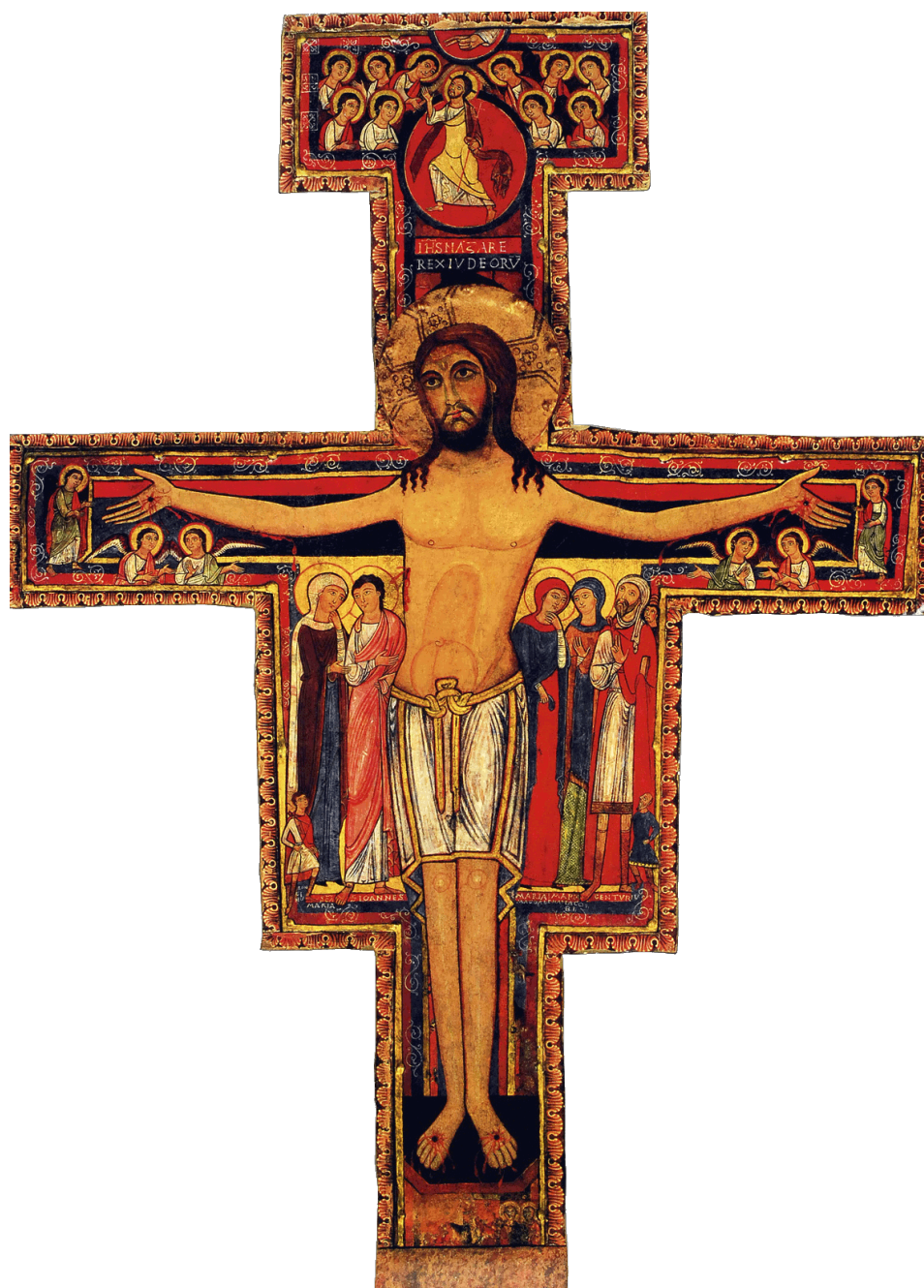

KRUIS VAN SAN DAMIANO

FRANCINE DEMARSIN

Voorwoord

Voor mij hing het kruis van San Damiano. Ik heb er uren, dagen, jaren naar gekeken. Ik zat er voor met mijn eigen armoede, met mijn eigen mislukking.

Het kruis ging ook tot mij spreken. Een klein boekje van Jacques Wijnen zette mij op het spoor om de symboliek van het verhaal te begrijpen. Het kruis van San Damiano heeft mijn leven veranderd.

Jaren later ben ik in groepen beginnen vertellen over het kruis. Ik zag het telkens weer gebeuren: het kruis spreekt. Soms kwam er tegenstand. Het kàn toch niet dat we zomaar mogen zijn? We moeten toch... Bijna altijd zag ik op de gezichten van de toehoorders hoe verlossend de boodschap is. Het dwingende moeten viel weg. Het kruis van San Damiano maakt mensen gelukkig. Ik zag het gebeuren in een parochiezaaltje ergens te lande en ik zag het gebeuren in een aula vol kritische studenten. Telkens weer 'sprak' het kruis en het was een boodschap van zegen in de meest moeilijke omstandigheden.

Onderstaande tekst is geen wetenschappelijk traktaat. Het is een ervaringstekst. Op vraag van velen heb ik mijn verhaal over het kruis opgeschreven. Deze tekst is geworteld in mijn eigen levensverhaal en in de confrontatie met het evangelie en met de geschriften van Clara en Franciscus. Ook de vele verhalen van anderen die ik mocht beluisteren hebben deze tekst beïnvloed. In het vaak pijnlijk worstelen van mezelf en van anderen met ziekte, beperking, dood en rouw, herken ik het beeld van die naakte, arme Jezus, van een toeschouwer of van een andere betrokkene op het kruis van San Damiano.

Kijken naar het kruis van San Damiano heeft mij geleerd om verzoening te zoeken met de donkere kant van het leven en met de lichtkant. Ik heb geleerd dat ons bestaan, hoe dan ook, een gezegend bestaan is. Ik kreeg geen antwoord op de vragen waarom er lijden is, of waarom God het lijden toelaat. Ik heb geleerd om die vragen niet meer te stellen maar om de donkere realiteit van het leven toe te laten, te respecteren en er een weg mee te zoeken.

Lieve lezer, kijk naar Hem, kijk dieper en spiegel in Hem je eigen werkelijkheid. Hij zal ook tot jou spreken. In jouw taal. Neem er je tijd voor. Veel tijd. Als deze tekst je daarbij een hulp kan zijn, is het doel bereikt.

Kijk naar het kruis

In een zijkapel van de Santa Chiarabasiliek in Assisi hangt het grote 'kruis van San Damiano'. Als de zusters van Chiara in de veertiende eeuw uit het kleine en onveilige San Damiano naar de stadsrand verhuizen, nemen zij dit kruis mee. Na bijna negen eeuwen is het kruis van San Damiano voor de franciscaanse familie zowat het universeel herkenningsteken geworden. Ook vele vredesbewegingen en jongerenorganisaties zijn vandaag nog gefascineerd door dit beeld.

Het kruis van San Damiano is voor Franciscus en Clara heel belangrijk geweest. Beiden hebben uren, dagen, jaren voor dit kruis gezeten en er naar gekeken.

Franciscus verbleef immers verschillende jaren in San Damiano. Zijn wereld stond op zijn kop. De overwinningsdromen van de oorlog en zijn gevangenschap in Perugia waren op een slepende ziekte uitgedraaid. De toekomstplannen van een rijkeluiszoontje in de winkel van zijn vader, zegden hem niets meer. De walgelijke melaatse langs de weg bleek een broeder te zijn. Deze ontmoeting veranderde bitterheid in zoetheid. Hoe moest het nu verder? Franciscus heeft gebeden en gebeden voor dat grote kruis dat de hele ruimte vervulde. Hij bad en mediteerde zolang en zo intens voor het kruis tot het kruis 'gesproken' heeft. 'Ga en herstel mijn huis' heeft Franciscus gehoord.

Clara woonde ongeveer veertig jaar in San Damiano. Ook zij heeft bijna een leven lang voor dit kruis gebeden en gemediteerd. In de brieven die ze schrijft aan Agnes van Praag, lezen we daar een echo van. Als Agnes het moeilijk heeft, raadt Clara haar aan naar 'de arme en nederige Heer' te kijken. Dat 'kijken' heeft volgens Clara verschillende dimensies: van 'je oog richten op' naar een dieper begrijpen en verbanden zien, tot een 'spiegelen' dat uitmondt in navolging (4 BrAgn).

Ook tot ons 'spreekt' het kruis als we de raad van Clara volgen. In wat volgt gaan we dus kijken, lang en intens kijken naar dit kruis en hopen dat het zijn diepste geheim ook met ons wil delen.

In een eerste stap kijken we naar deze icoon. Wat is er te zien? Wat is de symboliek van de verschillende elementen? We proberen te kijken met de ogen van Franciscus en Clara voor wie de iconentaal nog zeer vertrouwd was.

Zij waren vertrouwd met de 'dubbele bodem' van het kruis van San Damiano. Elk element van het kruis toont een dubbele werkelijkheid. Op het eerste zicht is die dubbelheid verwarrend en soms zelfs tegenstrijdig. Pas als we dit 'gezien' hebben, kunnen we de diepere werkelijkheid van dit totaalbeeld tot ons laten komen. Eerst kijken, goed kijken, dieper kijken en mediterend kijken.

Hoe, wanneer en door wie het kruis van San Damiano in dat kleine kerkje terecht gekomen is, weten we niet. Waarschijnlijk is het gemaakt door een Syrische monnik. Sinds de zesde eeuw was er een klooster van Syrische monniken op de Monteluco bij Spoleto. Het kruis is waarschijnlijk in de 11e-12e eeuw geschilderd.

Kijken naar een icoon vraagt een andere manier van 'kijken' dan wij, westerlingen, gewend zijn. Iconen zijn in het Oosten veruitwendigingen van een realiteit. Het is een voorstelling van het Heilige zelf. Een icoon maakt deel uit van de heilige liturgie. Niet de 'schoonheid' van de icoon of de correcte weergave van de werkelijkheid zijn belangrijk, wel de boodschap en de realiteit die de icoon in zich draagt. Ieder detail van de icoon heeft dan ook belang om die werkelijkheid aan het licht te brengen.

De boekdrukkunst was nog niet uitgevonden. De bijbel was nog niet bereikbaar voor de meeste gelovigen. Een icoon is een verkondigingsmiddel. Middeleeuwen waren vertrouwd met het kijken naar afbeeldingen en van daaruit het evangelie te doorgronden. Zij waren vertrouwd met de symboliek van kleuren en vormen.

Het kruis van San Damiano vindt zijn oorsprong in het Johannesevangelie. Dat is te zien aan de vele details die alleen in het Johannesevangelie voorkomen: Jezus draagt geen doornenkroon, Johannes is aanwezig onder het kruis, een soldaat doorsteekt Jezus' zijde met een lans en er stroomt bloed en water uit... (Joh 19, 34). Ook in het Johannesevangelie hebben veel woorden een 'dubbele bodem': situaties en uitspraken dragen vaak een diepere realiteit in zich dan een lezing op het eerste zicht zou laten vermoeden. Net deze 'dubbele bodem' van de afbeelding van de gekruisigde Heer, is een venster op de motivatie van Franciscus en Clara om de weg van de armoede en nederigheid te kiezen.

Als we kijken naar het kruis, moeten we alle registers van dat 'kijken' open trekken: we hebben een minimum kennis van het evangelie en de bijbel nodig, we moeten oog hebben voor de kleur, vorm en symboliek ervan.

Kijk met heel je wezen

We kijken nu op een dieper niveau. We herkennen het lijdensverhaal en andere bijbelverhalen. We hebben oog voor de 'dubbele bodem' van de verschillende details van de icoon.

Het kruis van San Damiano is mooi, de kleuren zijn levendig en harmonieus. Het beeld is prachtig opgebouwd. Daardoor loert het gevaar dat we ons niet diep genoeg realiseren dat het hier wel degelijk om een afbeelding van een gekruisigde gaat. Bovendien zijn wij zo vertrouwd met een kruisbeeld in onze huizen en kerken, dat het ons ontgaat dat het een afbeelding is van één van de meest vernederende marteltuigen die onze geschiedenis gekend heeft.

De enthousiaste menigte die Jezus als Koning inhaalde in Jeruzalem, is verdwenen. De duizenden die naar Hem luisterden en Zijn gezag erkenden, zijn niet meer te bespeuren. Zelfs de vrienden met wie Hij alles deelde, zijn gevlucht. Hier is geen sprake meer van succes of koningschap. Hier rest alleen nog vernedering en uitsluiting. Jezus is als een misdadiger geëindigd, uitgespuwd door zijn eigen volk. Onrechtvaardig veroordeeld en overgeleverd aan de willekeur van anderen. We moeten hier lang genoeg bij stilstaan om de diepe realiteit van het kruis tot ons te laten doordringen.

Naakt op het kruis

Centraal is het beeld van de naakte man Jezus. Alle bescherming is Hem afgenomen. Ze hebben om Zijn kleren gedobbeld. De naakte Jezus is de berooide mens, vernederd en geslagen. Bloot-gesteld aan alle gevaar, aan de spot en de smaad van de menigte rondom Hem. Zijn uitgestrekte, vastgenagelde armen onderlijnen nog het beeld van de dodelijke kwetsbaarheid.

De tentoongestelde, naakte mens heeft niets meer en is niets meer. Alles is hem afgenomen. Er rest geen enkel uiterlijk teken van waardigheid. Armoede ten top. Hier is geen sprake meer van succes, roem of rijkdom. Jezus is niemand geworden.

De naakte Jezus toont de eerste mens: Adam die naakt rondloopt in de tuin van Eden. Niets staat de oerband tussen hem en de Schepper in de weg. Hij is deel van de schepping. De naakte man op het kruis is de eerste mens. Hij is de Eerste Mens, vrij voor het aanschijn van Zijn Schepper. Er is nog geen schaamte om die naaktheid. De eerste mens doorleeft zijn naaktheid in alle vrijheid. Hij is schepsel en aanvaardt dit geschapen zijn.

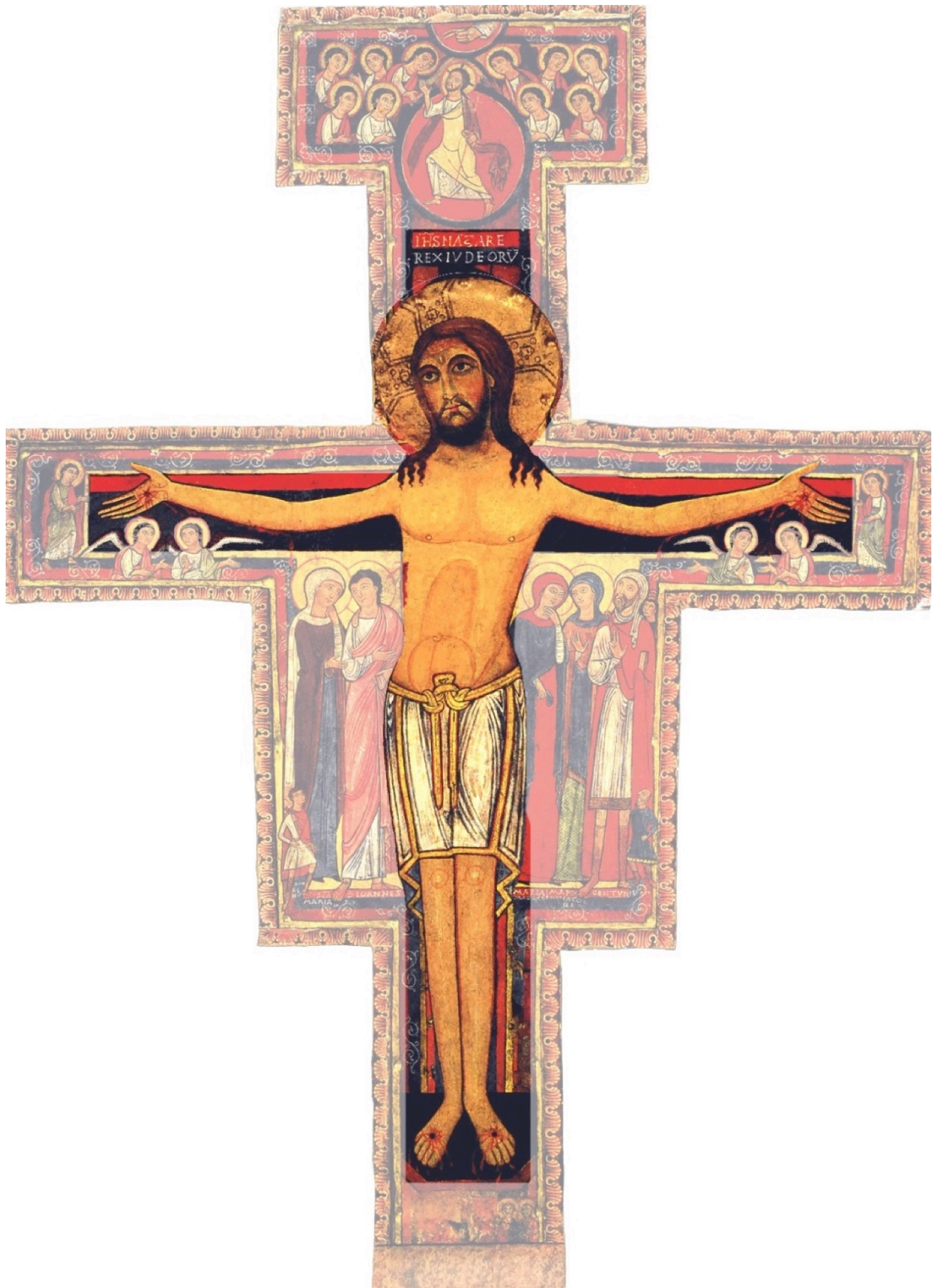
De naaktheid van Jezus is bedekt door een linnen doek, met goud afgeboord. Wanneer de Ark van het Verbond zijn intrede doet in Jeruzalem, danst koning David naakt uit voor de ark. Hij draagt alleen een witte lendendoek (2 Sam 6, 13-19). De omgeving van de koning spreekt er schande van maar daar trekt David zich niets van aan. Hij danst naakt, alleen gekleed in een witte lendendoek, als vrije mens voor de Ark van het Verbond. David doorleeft weer zijn fundamentele geschapen zijn als naakte mens voor het aanschijn van de Allerhoogste. Ook Jezus' naaktheid is omgeven door deze witte lendendoek, met goud omgord. David, dé koning, en Jezus, vallen hier samen. Jezus is Koning.

De witte lendendoek, met goud afgeboord, heeft nog een andere symboliek. Het dragen van een dergelijke lendendoek om de taille, is een voorschrift voor de priester in de joodse eredienst. Wanneer de hogepriester één keer per jaar het allerheiligste mag betreden, draagt hij alleen een witte lendendoek, met goud afgeboord. Jezus is de hogepriester die het heiligdom is binnengegaan en daar staande de dienst van God verricht.

Opengesperde ogen

Jezus sterft. Wijd opengesperde ogen zijn teken van dood. De ogen zijn 'gebroken' zoals men dat in de volksmond zegt. Rond het sterfbed is het eerste gebaar van iemand uit de omgeving: de ogen van een gestorvene sluiten. Het is een teken van barmhartigheid voor de gestorvene, een erkenning dat de ogen niet meer de wereld inkijken maar voor altijd 'gesloten' zijn. In de omgeving van Jezus is er niemand die Hem de ogen sluit. Ook dit barmhartige gebaar is Hem onthouden.

Dit zijn geen ogen van een gestorvene. Jezus kijkt met ogen open de wereld in. Hij is de levende. De dood heeft op hem geen vat gekregen. Hij is degene die 'ziet'.

Het graf

Achter de figuur van Jezus en onder zijn voeten zijn zwarte balken geschilderd. Het zijn tekens van het graf. Jezus is écht dood: hij ligt drie dagen in het graf.

Rond de zwarte balk, symbool van lijden en dood, zitten engelen. Wie zou dat verwachten: Boodschappers van de Allerhoogste aan het graf. Wie verwacht Gods aanwezigheid in de dood?

Jezus buigt het hoofd.

Jezus sterft. De machten van het kwaad zijn te sterk geweest. Het leven eindigt. Jezus is dood. Hij buigt het hoofd voor de onmacht, de onmenselijkheid, de vernedering, de pijn en het lijden. Jezus sterft, Jezus geeft de geest.

Jezus buigt het hoofd en geeft de Geest. Door deze stervende mens stroomt de levengevende Adem van de Schepper over de schepping. Er is weer volop nieuw leven. De schepping hernieuwt zich.

Jezus draagt geen doornenkroon. Achter het hoofd van Jezus is er een lichtend aureool, teken van verheerlijking, maar... in het aureool is het kruis getekend.

Zwart en rood

Het kruis is omljnd door zwart: symbool voor de donkere kant van het leven. Het is de kleur van het graf maar het symboliseert al het samengebalde lijden op het kruis. Het geeft de donkerte van het gebeuren weer. Het spreekt van vernedering, pijn, verraad, eenzaamheid, godverlatenheid, dood.

Het kruis is ook omringd door de rode kleur, teken van leven. Het zwart is aanwezig maar heeft niet de boventoon op het kruis. Rood is even aanwezig en overheerst.

De haan

Rechts naast het been van Jezus is een haan getekend. Die haalt onmiddellijk de herinnering boven van het verraad van Petrus. Petrus, de leerling van wie Jezus vertrouwde dat hij 'de rots' zou zijn, heeft Hem, voor het kraaien van de haan, drie keer verloochend. Uit zelfbehoud wilde hij niet tot Zijn volgelingen gerekend worden. 'Ik ken deze man niet!' Petrus is ook in geen velden of wegen te bekennen onder het kruis. Jezus is verraden en alleen gelaten door zijn beste vriend. De haan staat symbool voor het pijnlijke verraad.

De haan is van oudsher de aankondiger van de nieuwe morgen. De haan is de boodschapper dat alles weer nieuw begint. Na de nacht volgt weer de dag. Alles is weer mogelijk.

Gekwetst

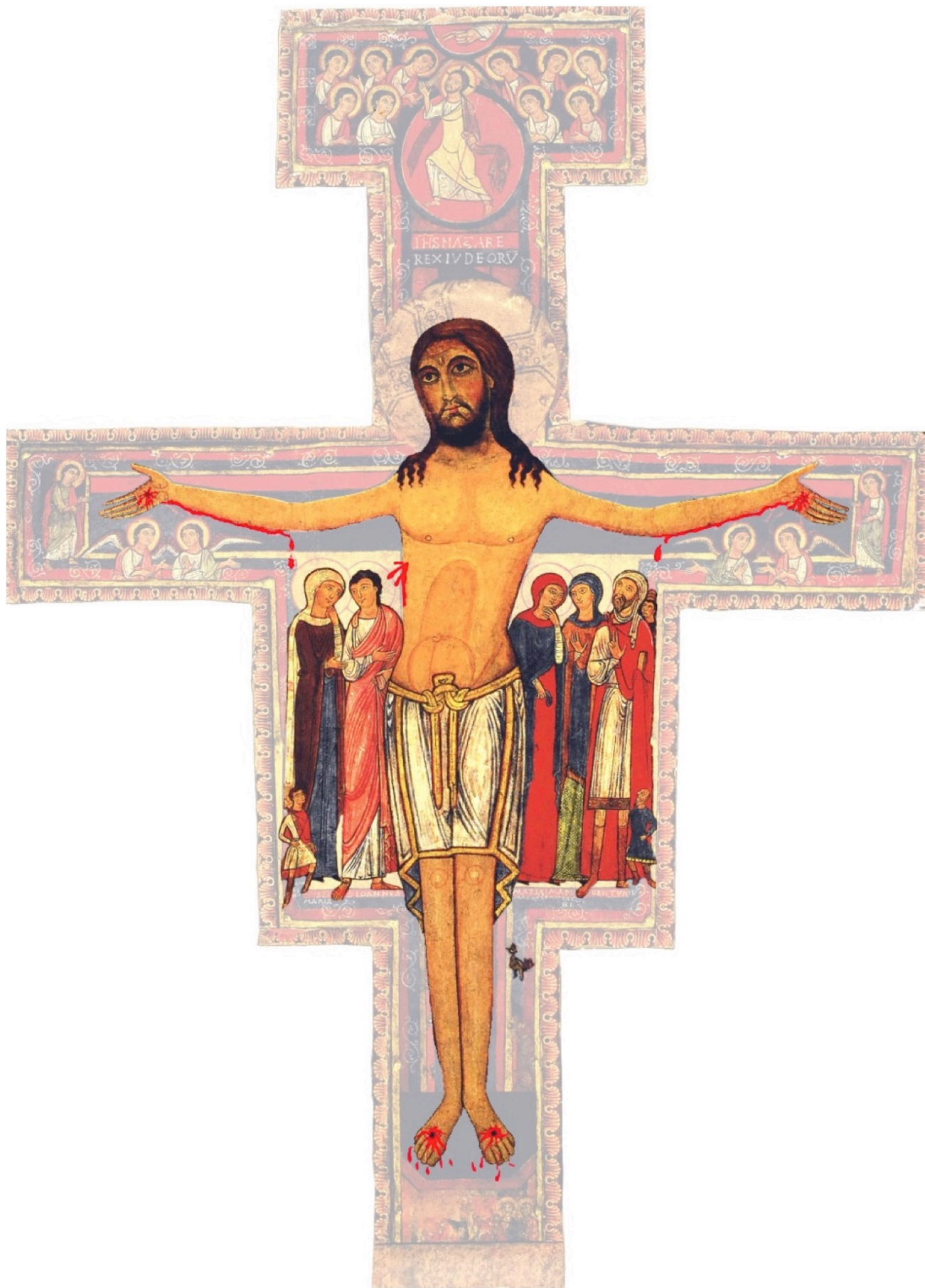
Links onder het kruis staat een Romeinse soldaat die met een lans de zijde van Jezus doorboort. Rechts onderaan staat een man die Jezus bespot: 'Jij daar, je had zo'n grote mond dat je na drie dagen van het kruis zou afkomen. Kijk nu...'. Zijn kop staat in profiel op het doek, wat zeer ongebruikelijk is in de iconkunst. Zijn haviksneus valt des te sterker op: hij is een jood. Dat is ook te zien aan zijn kleding die minstens doet vermoeden dat hij een functie heeft in de synagoge.

Gedaan met de discussies over wie verantwoordelijk is voor de dood van Jezus. Beide figuren, even groot afgebeeld, tonen dat joden en heidenen op gelijke wijze verantwoordelijk zijn voor de dood van Jezus. De machten die Jezus gedood hebben, zijn universele machten die het mens-zijn bedreigen.

Het leven vloeit weg

Bloed is een teken van leven. Een Romeinse soldaat, links onderaan, doorboort met een lans de zijde van Jezus. Uit de handen, de voeten en de zijde van Jezus stroomt het bloed. Het leven vloeit uit Hem weg. De levenskracht verlaat Hem. Hij is niet meer onder de levenden.

Met duidelijke nadruk stroomt het bloed van de dode Jezus langs Jezus' armen op de figuren onder het kruis. Het bloed van de dode is levengevend. Jezus geeft leven aan de eerste Kerk. Een nieuwe Kerk, waar mannen en vrouwen horen, waar heidenen (de honderdman) een plaats krijgen.

Omstaanders

De mannen die graag de eersten zouden zijn in het Rijk der Hemelen: ze zijn er niet. Petrus, de rots, die hem zou volgen waar hij ook zou gaan, hij is er niet. De leerlingen die samen met hem optrokken en enkele dagen geleden met hem het brood deelden: ze zijn er niet. De menigte die hem enthousiast ingehaald heeft in Jeruzalem: niet te zien. De velen die uitliepen om hem te horen: ze zijn er niet.

Johannes is hem gevolgd tot onder het kruis. Hij was de geliefde leerling van Jezus. In de groep van de leerlingen was hij de jongste, de minste in tel. Maar hij is hier wel.

Naast Johannes: Maria, Jezus' moeder. In Kana had Hij haar harde woorden toegesproken: 'Vrouw, is dat soms uw zaak? Nog is mijn uur niet gekomen'. (Joh 2, 4) Nu is Zijn uur gekomen maar het is niet het uur dat ze misschien verwacht had. De voorspelling van Simeon luidde: 'Zie, dit kind is bestemd voor val of opstanding van velen in Israël, tot een teken dat weersproken wordt opdat de gezindheid van vele harten openbaar moge worden. En uw eigen ziel zal door een zwaard worden doorboord' (Lc 2, 34-35). Hierin herkent ze deze pijnlijke werkelijkheid.

Aan de andere kant van het kruis staan Maria Magdalena, de zondares bij uitstek. De vrouw aan wie veel vergeven werd omdat ze veel heeft liefgehad. De andere Maria is de vrouw van Klopas, de moeder van Jacobus en Jozef, twee neven van Jezus. Haar familie heeft eerder aan Jezus' oprechtheid getwijfeld: 'Wij kennen toch zijn moeder, zijn broers en zussen....' Deze Maria is Hem trouw gebleven, tegen de sociale druk van haar familie in.

Vrouwen waren in de Joodse gemeenschap van geen tel. Hun getuigenis had geen juridische waarde. Het waren tweederangsburgers.

Daarnaast staat de Romeinse honderdman. Hij is de vertegenwoordiger van de vijandige macht die het onrechtvaardige vonnis uitvoert.

Onder het kruis staat een allegaartje van mensen die in toenmalige wereld niet meetelden. Maar hier zijn ze de vertegenwoordigers van de nieuwe Kerk, een gemeenschap van vrouwen en mannen, van joden en heidenen. Helemaal nieuw, helemaal anders. Rang en stand omgekeerd. Alle figuren zijn even groot afgebeeld en zijn dus even belangrijk.

De vrouwen zijn hier wel van tel. Zij worden de grondleggers van de nieuwe kerk. Zij zullen later de eerste getuigen en verkondigers van het nieuwe leven worden

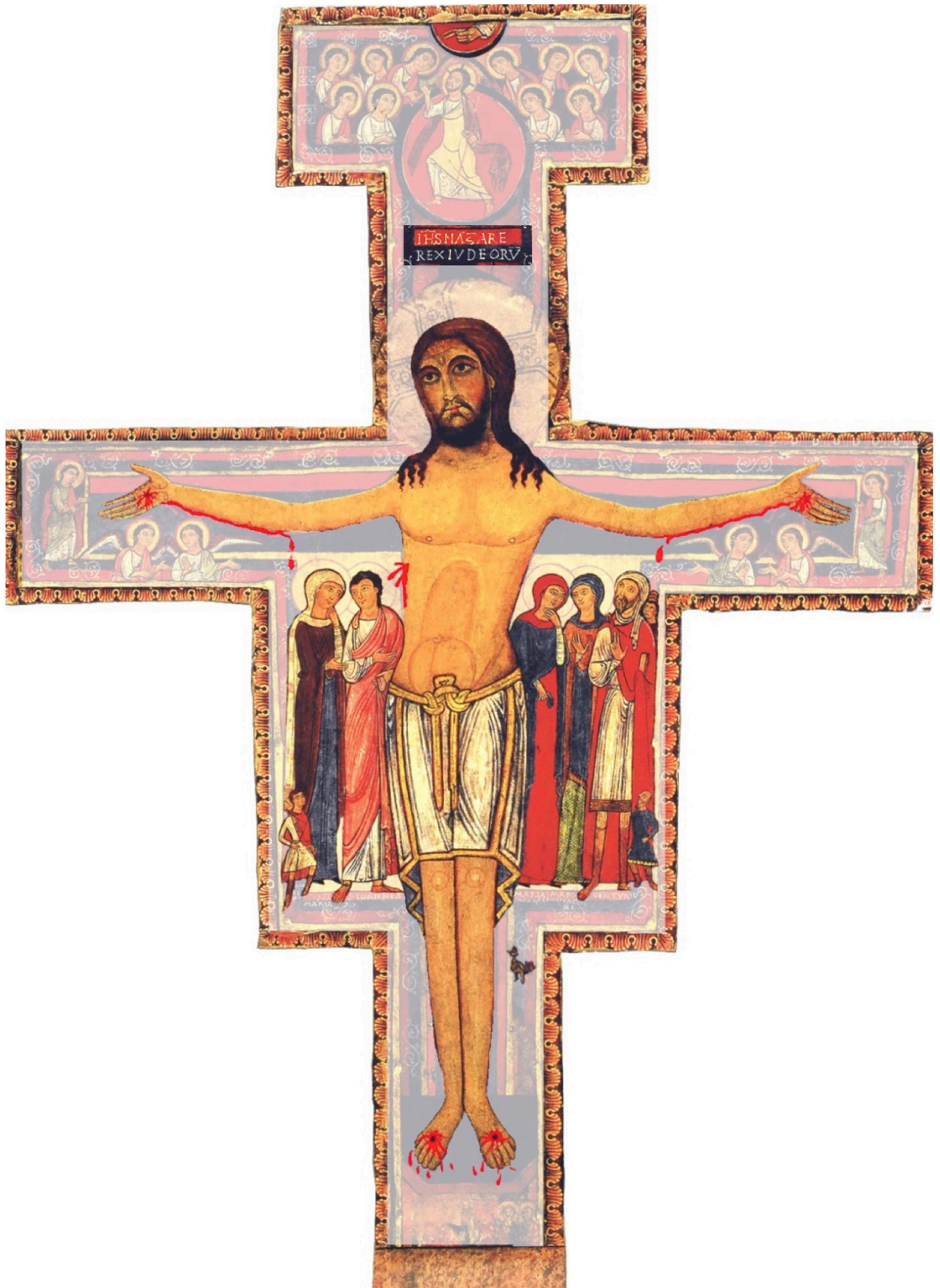
De honderdman is de eerste die erkent dat zich hier iets heel bijzonders afspeelt. Hij is diegene die bij Jezus' dood uitroept: 'Waarlijk, deze is de zoon van God'. De honderdman is de eerste gelovige. Een heiden, samen met de anderen die bij Jezus de wacht hielden, erkennen als eerste dat deze vernederde en gekruisigde mens een goddelijk geheim in zich draagt. 'Waarlijk, Hij was een Zoon van God' (Mt 27, 54).

Achter de honderdman kijken enkele hoofdjes mee naar het schouwspel. Nieuwsgierigen, tuk op sensatie? De gevluchte vrienden die zich op veilige afstand bevinden? Of zijn wij het die hier aarzelend aanwezig zijn?

Ook deze naamlozen, wie ze ook zijn, worden uitgenodigd om deel uit te maken van deze nieuwe Kerk. Gevlucht, nieuwsgierig, aanwezig... iedereen hoort er bij.

Maria staat uiterst rechts van Jezus. Die ereplaats komt haar toe. Maria is gehuld in een brede, witte mantel. Witte kleding is voorbehouden voor 'wie overwint. 'En Ik zal Zijn naam niet uitwissen uit het boek des levens' (Apok 3,5). Maria is 'diegene die komt uit de grote verdrukking, diegene die haar gewaad heeft witgewassen in het bloed van het Lam' (Apok 7,14). Onder haar witte mantel draagt zij een donkerrood gewaad. Rood is de kleur van het leven, van de liefde. Donkerrood duidt op de intensiteit ervan, zeer treffend voor de vrouw die het verdriet om haar zoon 'als een tweesnijdend zwaard' door haar hart voelde gaan. Aan haar linkermouw is te zien dat Maria onder dit alles een violette tunica draagt. Deze kleur verwijst naar de ark van het verbond, die bekleed was met banen van paarse, karmijnrode en scharlaken wol. Deze ark borg de stenen tafelen van de Tien Geboden die de Heer er zelf had ingegrift. Maria is teken van het nieuwe verbond. Zij draagt in haar schoot het levende Woord.

Johannes staat ook op de ereplaats: rechts van Jezus, tussen Hem en Maria in. Hij is Jezus' geliefde leerling. Ook hij draagt, zoals Maria, een witte tunica als teken van uitverkiezing en onverdeelde toewijding aan God. De lichtrode/roze mantel die hij draagt, verwijst naar zijn diepe wijsheid.

Hij is hier afgebeeld als een jongeling maar door de kleur van zijn mantel is hij tegelijk de wijze man die zich jarenlang bezonnen heeft over het mysterie waarvan hij getuige was en pas als oude man zijn getuigenis opgeschreven heeft.

De gekruisigde is ten diepste gekwetst. Gestorven. Verlaten. Maar Jezus is ook het centrum van de nieuwe gemeenschap. Iedereen wijst naar Hem. Maria en Johannes wijzen met hun rechterhand naar Jezus. Hij is het onderwerp van hun gesprek. Zij gaan niet ten onder aan hun verdriet. Zij staan reeds in die nieuwe gemeenschap rond Hem. Ook de honderdman en Maria, de moeder van Jacobus en Jozef, wijzen met hun rechterhand naar Hem. Maria, de moeder van Jezus en Maria Magdalena houden hun linkerhand voor de mond en drukken daardoor hun verwondering uit.

Afkomst

Boven het hoofd van Jezus maakt het opschrift het duidelijk: 'Jezus, uit Nazareth, de koning van de Joden.' Uit Nazareth, kan daar iets goeds vandaan komen? Het is de streek van de ongeletterde armen. Ver weg van Jeruzalem, het centrum van de joodse godsdienst. Het is toch onmogelijk dat er uit zo'n armtierige streek iemand zou opstaan als 'koning van de Joden'? Het opschrift is een ironische erkenning van de schamele afkomst van Jezus.

Het opschrift boven het kruis onthult Jezus' afkomst uit Nazareth maar ook zijn andere identiteit: hij is 'Koning van de Joden'. Die titel hebben zijn spotters hem al eerder gegeven wanneer zij hem bespotten en geselden 'Gegroet, koning der Joden' (Joh 19, 3). Het opschrift boven het kruis onthult en bevestigt zijn ware identiteit voor de hele wereld. Hij is geboren en opgevoed in Nazareth maar Zijn diepste wezen komt van verder. Hij is uit God. Het volk heeft zijn koning ter dood gebracht. Deze levenloze man, deze niet-mens... de koning van de joden. Kan het nog tegenstrijdiger?

Het aureool

Achter het hoofd van Jezus is er een aureool getekend. Jezus is de heilige, de verheerlijkte Heer. In het aureool is het kruis aanwezig. Zelfs in het aureool is de menselijke kwetsbaarheid zichtbaar.

Het medaillon

In het medaillon boven de gekruisigde stijgt Jezus op naar Zijn Vader. Kijk naar de opgaande beweging van Zijn kleed. Hij draagt niet langer de lendendoek maar nu draagt Hij het witte kleed. Deze afbeelding baadt in een rode kleur: de kleur van het leven, de kleur van de overwinning. Zijn gewaad straalt van goud en een donkerrode stola wappert over Zijn schouders. Engelen verwelkomen hem.

Het rode medaillon is omgeven door een zwarte rand. Het lijden is niet weggegomd. In zijn linkerhand houdt Jezus een staf vast waarvan het bovineinde de vorm heeft van een (gouden) kruis. De schandpaal is nu de scepter van de overwinning geworden. De arme, vernederde en gekruisigde Jezus is hier de Levende, Hij die opgaat naar Zijn Vader.

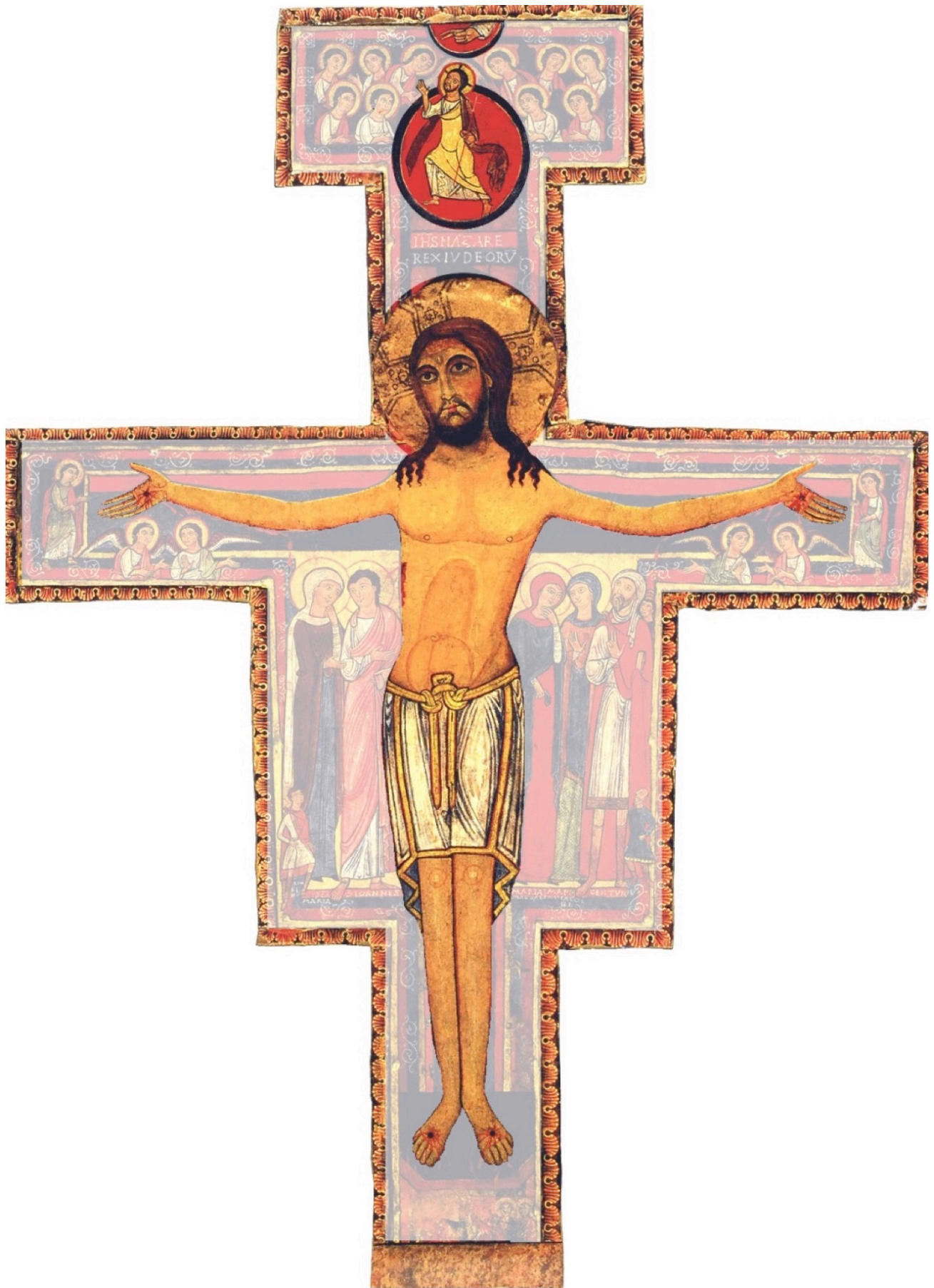
De schelpenrand

Het hele kruis is omgeven door een schelpenrand. Dit is geen toevallig element om het geheel te verfraaien. Schelpen zijn bijzonder duurzaam. Het duurt jaren vooraleer een schelp gevormd wordt. Schelpen breken moeilijk. Zij zijn een symbool van eeuwigheid, van Gods Rijk.

Deze schelpenrand omvat alle elementen die op het kruis aanwezig zijn, hoe tegenstrijdig ook. In het rijk Gods is er plaats voor armoede en pijn, voor dood en vruchtbaarheid, voor het graf en voor boodschappers van de Allerhoogste bij het graf, voor nederigheid en verheffing. Jood en heiden zijn er aanwezig, jong en oud, de moeder van Jezus en de spotter. De trouwe leerling en de Romein die de zijde van Jezus doorboort. De haan, teken van verraad en teken van de nieuwe morgen. Leven en dood. Verleden en toekomst.

De schelpenrand maakt ons duidelijk waaruit de volmaaktheid van het rijk Gods bestaat. Hier zien we de volmaaktheid van de Vader die: 'de zon laat opgaan over slechten en goeden en het laat regenen over rechtvaardigen en onrechtvaardigen' (Mt 5, 44).

In het Rijk Gods staat alles op zijn kop: vernedering wordt verheffing, armoede wordt rijkdom, dood wordt leven. Onze God heeft ruimte voor alle aspecten van ons menselijk bestaan. Hij is barmhartig, hij erbarmt zich over alle aspecten van het menselijk leven.

De zegenende hand

Helemaal bovenaan is een halve cirkel met daarin een zegenende rechterhand te zien. Eigenlijk is deze zegenende hand de sleutel om de zin van de icoon helemaal te 'zien'.

Een afbeelding van de Vader kan niet. Hij 'woont in ongenaakbaar licht. Geen mens heeft Hem gezien' (1 Tim 6, 16). Deze zegenende hand verwijst naar Hem.

Dat de Allerhoogste zegenend aanwezig is in dit hele gebeuren, gaat ons nuchtere verstand te boven. Wij verwachten geen zegen boven het afschuwelijk gebeuren van een mens die sterft op het kruis.

In deze pijnlijke en vernederende situatie zijn wij niet zo overtuigd van de zegen van God. Wij stellen eerder vragen: waarom? Hoe kan Hij dit toelaten? Welke zin heeft dit?

God beantwoordt deze vragen niet. Ook Jezus kreeg geen antwoord. Misschien zijn het ook voor Hem open vragen gebleven. Als échte mens heeft Hij wellicht ook onze diepste échte vragen gedeeld.

Een zegenende hand, meer is er van God in dit menselijk bestaan niet te zien. En meestal is zelfs dat niet 'te zien' maar moeten we tastend geloven dat die er is.

God zegent het bestaan van deze uitgestoten mens, deze arme, naakte, stervende mens. Hij verwerpt dit schamele leven niet. Hij houdt er de hand boven.

We hebben nu de symboliek van de verschillende elementen 'gezien'. Vernedering en verheffing, dood en leven, verraad en perspectief... Het is er allemaal.

Spiegelen

Als we Clara's raad opgevolgden en goed keken naar het kruis, kunnen we nu verder gaan en ons 'spiegelen' in het kruis. Ook dat is de raad die Clara aan Agnes van Praag meegeeft als deze zich in een moeilijke situatie om raad tot Clara wendt (4 BrAgn).

Een spiegel hebben wij nodig als we die stukken van onszelf willen zien die we met het blote oog niet in beeld krijgen. Zonder spiegel kunnen we onze 'achterkant', onze schaduwkant of onze donkere kant niet zien.

Zonder spiegel kunnen we ook ons gezicht niet in beeld krijgen. Ons gezicht: waar we onze diepste identiteit ontdekken, waar ieder mens het meest uniek, het meest zichzelf is.

Spiegelen moeten we leren. Een klein kind leert op de arm van mama of papa dat dat vreemde wezentje waarnaar het kijkt, 'ik' is. Het duurt lang vooraleer een kind zich herkent in het spiegelbeeld. Als we ons spiegelen in het kruis van San Damiano, in de arme en nederige Jezus, is dat niet anders. Het vraagt wat oefening om onze eigen werkelijkheid te herkennen in deze gekwetste en stervende mens.

Kwetsbaar en eindig mens-zijn

Spiegelend in het kruis van San Damiano toont ons onze diepste realiteit die we zonder spiegel niet in beeld krijgen. Enerzijds is er onze 'donkere kant' waarmee elk mens vroeg of laat geconfronteerd wordt. Het zijn de situaties waarin we ervaren dat we de controle over ons bestaan verliezen. We verliezen ons werk, we komen in een conflict met onze omgeving, we worden ziek, we verliezen onze positie, we verliezen een geliefde...

Rouw, verdriet, onmacht, verzet, pijn, onzekerheid en angst overvallen ons. In die situaties waarin we onze diepste menselijke armoede ervaren, kunnen we ons spiegelen in deze naakte, verguisde mens. Hij toont ons wie we echt zijn: kwetsbare en eindige mensen. Jezus toont ons hier onze 'naaktheid': ons menselijk bestaan zonder de maskers of wapens die we gebruiken om onze kwetsbare en eindige mens-zijn te verhullen.

Niet dat we die werkelijkheid graag onder ogen zien. We kijken liever in een Facebook-spiegel waar alles leuk en succesvol is. In de spiegel van het kruis van San Damiano worden we (meestal pijnlijk) geconfronteerd met deze werkelijkheid. 'Ziedaar de mens' zegde Pilatus (Joh 19, 5). De gekwetste, naakte stervende Jezus is 'dé Mens'. Hij toont ons de diepe waarheid over ons eigen mens-zijn. Jezus' verhaal is geen succesverhaal. Het is een verhaal van mislukking, miskennis, teleurstelling, twijfel en zoeken. Zo is het ook voor ons. Ons leven is niet beter, niet grootser, niet mooier, niet succesvoller.

De balken, verwijzend naar het graf, de zwarte omranding, de afwezigheid van de vrienden-van-destijds, het leven dat wegvloeit, de dode ogen van Jezus, de haan van het verraad... Alle symbolen onderstrepen de donkerte van het leven.

Gezegend mens-zijn

Enerzijds toont het kruis ons onze moeilijke, donkere kant. Anderzijds toont het kruis van San Damiano ons onze 'voorkant', ons 'gezicht' waar zich onze meest echte identiteit ontvouwt. In onze armoede toont zich heerlijkheid, in onze dood toont zich leven, in het verraad toont zich de nieuwe morgen, in stervende ogen zien we het leven, de heiden wordt de eerste gelovige... Alle symbolen die ons eerst spraken van donkerte, spreken nu van licht en heerlijkheid.

De naakte Jezus is de Eerste Mens die de schepping herstelt, Hij is Koning en hogepriester. Hij kijkt met levende ogen naar de nieuwe schepping. Aan het graf staan boodschappers van de Allerhoogste. De haan kondigt de nieuwe morgen aan. Uit deze stervende mens ontstaat een nieuwe gemeenschap, Jezus triomfeert en gaat op naar Zijn Vader. Hij is de gezegende bij uitstek.

De Vader zegent dit schamele bestaan. In deze Jezus mogen wij ons spiegelen. Wij zijn, hoe dan ook, gezegende mensen. Onze God heeft ruimte voor onze kleinheid. Hij zegent onze kleinheid, hij zegent en veroordeelt niet. Voor Hem moet ons leven geen succesverhaal zijn, we mogen mislukken. We mogen verkeerde beslissingen nemen. We mogen vluchten, we mogen spotten... Onze God laat ons niet in de steek. Hij is barmhartig. Als een baarmoeder omgeeft Hij ons. Hij heeft een warm hart voor ons bestaan. Wij zijn gezegende mensen. Wat het leven voor ons ook in petto heeft. Hij houdt ons de hand boven het hoofd.

Verlossing

In franciscaanse gemeenschappen wordt, naar Franciscus' voorbeeld, het gebed gebeden: 'Wij aanbidden U, Heer Jezus Christus, en wij zegenen U omdat Gij door uw heilig kruis de wereld verlost hebt' (Test 5).

Het kruis van San Damiano toont ons die verlossende kracht van het kruis. De gekruisigde Heer Jezus toont ons dat wij onze verlossing niet moeten verdienen. In al onze schamelheid zijn wij gezegende mensen. Gods Zegen laat ons niet los, ook niet in de meest miserabele omstandigheden van ons bestaan, zelfs niet in de dood.

Onze goede werken of onze prestaties zijn hier niet van tel. Onze leven moet niet beantwoorden aan de gangbare religieuze standaarden. We mogen zijn wie we zijn, met onze mislukkingen en teleurstellingen. De Allerhoogste zegent ons bestaan zoals het is. Door Hem is het een verheerlijkt bestaan.

Wij zijn mensen die rechtop mogen staan zoals de gekruisigde rechtop staat op het marteltuig. Hoe wankel, onzeker en onveilig ons leven soms ook lijkt, het zal nooit uit de zegenende hand van de Allerhoogste vallen.

De zegen van de Allerhoogste gaat ons bestaan en onze prestaties vooraf. Wij mogen mens zijn, vrij en gezegend. In de mate dat we alle aspecten van dit menselijk bestaan durven toelaten en ervaren, zullen we iets van de heerlijkheid van de Allerhoogste ontdekken.

Niets aan ons bestaan is verwerpelijk, ook niet de dingen waarvoor we ons schamen. Ook niet de omstandigheden die het ons moeilijk maken. Wij zijn aanvaard. We mogen ophouden met ons perfectionisme, met ons streven om in Zijn gratie te vallen. We mogen onze angst loslaten.

Hij oogst waar Hij niet gezaaid heeft. 'Niet door onze verdienste maar door de barmhartigheid en de genade van de milde Gever' (TestCl 58) zal ons leven vruchtbaar zijn.

Zelfs tegenover de dood mogen wij ons gezegend weten. God neemt onze sterfelijkheid niet weg. Vroeg of laat gaan we dood en moeten we alles en allen achterlaten. Maar aan ons graf zitten Zijn boodschappers.

Als we deze diepe werkelijkheid durven doorleven zoals Jezus dat deed, wacht ons een welkom in Zijn heerlijkheid. Ook hier geen antwoorden op onze vragen van wie, wat, hoe? Alleen die zegenende hand. Ook in de dood houdt God ons de hand boven het hoofd.

'God is lucht' zei iemand ooit. Lucht, Geest, Ruach. Lucht IS. Je moet het niet verdienen, je moet er niet je best voor doen, je moet er niet braaf voor zijn, je moet er niet de regeltjes voor volgen. In de meest pijnlijke omstandigheden van het leven IS Lucht.

In de meest eenzame momenten hoef je alleen maar die Lucht toe te laten. Wij moeten geen superhelden zijn, wij mogen fouten maken en domme beslissingen nemen. Lucht IS. Wij zijn gezegend. Dat toont ons het kruis van San Damiano.

Als dat geen verlossing is!

Bronnen

Evangeliefragmenten komen uit de Wilibrord 1975 vertaling.

Clara van Assisi, *Geschriften en oudste bronnen*. [Vertaald, ingeleid en toegelicht door G.P. Freeman, M. Bouritius, B. Corveleyn, A. Holleboom en E. Van de Vrie], Valkhof Pers, Nijmegen, 2015.

Franciscus van Assisi. *Geschriften*. [Vertaald, ingeleid en toegelicht door G.P. Freeman, H. Bisschops, B. Corveleyn, J. Hoeberichts en A. Jansen], Gottmer, Haarlem, 2004.

Jacques Wijnen, *De Christus van San Damiano*, Minderbroeders Kapucijnen, 's Hertogenbosch, 1995.

KRUIS VAN SAN DAMIANO

Tekst: Francine Demarsin

Meer info op
www.franciscaansbezinnen.be

